

śrī-jīva-gosvāmi-kṛtā

anarpita-carīm cirād iti ślokaśya vyākhyā

anarpita-carīm cirāt karuṇayāvatirṇaḥ kalau

samparyitum unnatojjvala-rasām sva-bhakti-śriyam |

hariḥ puraṭa-sundara-dyuti-kadamba-sandīpitaḥ

sadā hṛdaya-kandare sphuratu vaḥ śaci-nandanah ||o||

om namo gauracandrāya | śrī-nityānandādvaita-candrāya namaḥ |

atyantāgati-gati-dānāya, nija-prema-ratna-rakṣaṇa-yatnodgatatva-kārpaṇya-doṣa-dūrīkaraṇāya,
tad-dāne tad-āsvādanam iti tattva-prakāśanāya,
preyasī-mahābhāva-svarūpa-śrī-rādhikā-tattva-jñāpanāya,
tat-prema-mahima-tattva-tat-tad-āsvādya-śrī-madhurima-tat-tac-ceto-mātrānubhūta-śrī-mādhurī
-saṅkalana-saukhyāsvādāya ca
aviśeṣa-viśeṣa-bhakta-varga-vāsanā-viśaya-premāmbudhi-pīyūṣa-karaṇaka-tad-abhiṣecanāya,
tad-dvārā jagad abhivyāpanāya
śrī-śrī-rādhā-dāsyā-mātra-labhyānanya-labhya-vraja-sumadhura-prema-prakāśanāya, tasyāḥ
sarva-varīyastva-prakāśanāya ca, prema-sāgarāvalambana-navadhā-bhajana-krama-rūpe
śrīla-navadvīpe śrīman-nanda-nandanah śrī-kṛṣṇa-candro rasika-śekharaḥ
śrī-preyasī-vara-bhāva-kānti-saṁvalitaḥ parama-karuṇā-mayo'vatirṇa iti |
candra-grahaṇa-samaye hare-kṛṣṇeti nāma saṅgrāhayann eva candra-grahaṇa-prakāraḥ | yato
harati svabhāva-kānti-vilāsaiḥ śrī-kṛṣṇasya cittam iha punar varṇa-dehādikaṁ hṛtvā
śrī-svabhāvaṁ taṁ karoti yā sā rādhā ity arthaḥ | tathā karṣati guṇais tadīyānāṁ cittam iha
punaḥ sarvāgragā-śrī-rādhāyā varṇa-bhāvādikam iti kṛṣṇa ity arthaḥ | nāma-vyutpatti-sīmā
tatraiva darśitaḥ |

tatra dātu-svabhāvo'yaṁ miṣṭa-dravya-bhakṣaṇa-samaye anyebhyo na dattva sva-bandhubhyo na
vibhajya svayam eva nāśnāti | ataḥ āpāmarebhyo'pi nirupama-prema dattvā
sarva-dhāma-sarvāvatāraka-parikarān ekatīkṛtya prema-mahotsavam karoti iti tatrāyān etya
viśeṣābhijñāḥ śrīman-gosvāmi prabhur nāṭakāḍau nāndīrūpeṇa jagad-āśīr-vyañjanayā nirūpayati
anarpitam iti |

śrī-śacīnandano harir vā yuṣmākaṁ hṛdaya-kandare sphuratu | yathā simha-pratāpena
kari-mado'pagacchati tathā asyodaye yuṣmākaṁ viśayādi-mada-matta-kari-rūpaṁ manah śāntaṁ
bhāvīti dhvaniḥ | sa yathā saṁghātako nāyaṁ tathā kintu śodhaka eva | kiṁ kartum avatirṇa ity
ata āha—pūrvānarpitāṁ nija-bhakti-sampattiṁ tathā unnatojjvala-rasām kalau

sarva-sādhana-hīnebhyo’pi dīnebhyo dātum tathā tad-arthaṁ puraṭa-sundara-dyutir iti
śrī-rādhā-sāmyam eva | tatrāt’ nanyatva-jñāpanāya ca tadīya-rūpa-bhāvāviṣkaraṇaṁ
nigūḍha-premṇo bahiṣkaraṇenāntar-nigūḍha-kanaka-rucer api bahiḥ prakāśaḥ svayam evāgataḥ |
prema-sāra-rūpatvāt śrī-rādhāya iti pīta-rucittvam avagamyate, tan-nimagnatvāt
śrī-nityānanda-prabhu-prabhṛtīnām api gauratvam eva | tatra pramāṇāni tāval lakṣyate—

rasajñāḥ śrī-vṛndāvanam iti yam āhur bahu-vido
yam etaṁ golokaṁ katipaya-janāḥ prāhur apare |
śvetadvīpaṁ prāhuḥ param api para-vyoma jagadur
navadvīpaḥ so’yaṁ jayati paramāścarya-mahimā ||

kasyacit –

viśuddhādvaitaika-praṇaya-rasa-pīyūṣa-jaladhau
ghanībhūte dvīpe samudayati vṛndāvanam aho |
mithaḥ premodra-ghūrṇad-rasika-mithunākṛṇḍam anīśaṁ
tad evādhyāsīnaḥ praviśati pade kvāpi madhure ||

ity atra dvīpākhyā-prakāśanāya śrī-navadvīpa iti nāma | etena
śrī-vṛndāvana-rūpa-prakāśa-prema-ghūrṇana-prakārādikam api adhunaiva prakāśitam iti jñeyam |
yad vā, atyantāgatika-gati-dānāya
nija-prema-ratna-rakṣaṇa-yatnodgata-sva-kārpaṇya-doṣāpavādāpavādāt tad-dāne tad-āsvādanam
iti tattva-prakāśanāya tat-parīpākāv
adhi-vraja-vadhū-śīromaṇi-śrī-vṛṣabhānu-nandinī-sva-mādhurī-dhurīṇa-mātrānantarāntargata-ras
āsvādāya ca aśeṣa-viśeṣa-bhakta-varga-vāsanā-viśaya-premāmṛtenābhiṣecanāya tad-dvārā
jagad-abhivyāpanāya ca prema-sāgarāvalambana-navadhā-bhakti-rūpe śrī-navadvīpe
śrī-vraja-rāja-kumāraḥ sva-preyasī-vara-svabhāva-kānti-sandīpitaḥ śrī-kṛṣṇa-candro’vatatāra |
yadā tāṁ candra-mukhīm ākalayyaiva candra iti tad-grahaṇa-samaye viśva-loka-mukhena
śrī-kṛṣṇeti nāmāvalīm grāhayann eva vicakṣaṇa-śīromaṇir eṣā vaidagdhīti | yato hare ity asya
harati svabhāva-kāntibhyāṁ śrī-kṛṣṇasya cittam iti punar atra varṇa-bhāvādikam iti vyutpattyā
śrī-rādhē ity arthatvāt | atas tad-anugata-rūpaḥ śrī-rūpo mat-prabhur janmādi-līlāṁ
sa-prayojanikām ekena padyenaivāha—anarpita-carīm iti | śrī-śacīnandano harir vo yuṣmākaṁ
hṛdaya-kandare karuṇayā sphuratu ity anvayaḥ |

nanu śrī-śacīnandanāvatāras tu daśāvatārādaḥ na śrūyate | kadā avatīrṇaḥ pūrṇo’rśo vā katham
vā kena vā kim varṇo vā līlā vā kety ata āha—kalau avatīrṇa iti | kalau
vaivasvata-manvantarīyāṣṭa-vimśati-caturyugīya-catuḥ-sahasra-sapta-śata-varṣa-mita-kali-yugāṁ
śe caturdaśa-śata-sapta-saṅkhye śāke phālgunī-paurṇamāsyāṁ pūrva-phālgunī-nakṣatre iti
sarvathā paripūrṇa-rūpeṇa avatīrṇa iti svayam eva prāya-sva-prayojanāyāvatīrṇaḥ prakāto na tu
brahmaṇā prārthito na vā daitya-vināśāya iti | [kṛṣṇa-varṇaṁ tviṣā-kṛṣṇam](#) iti śrī-bhāgavatāt |

[paurṇamāsyāṁ phālgunasya phālgunī ṛca-yogataḥ](#) |
[bhaviṣye gaura-rūpeṇa śacī-garbhe purandarāt](#) || iti [vāyavyāt](#) |

[suvarṇa-varṇa-hemāṅgo varāṅga](#) iti [mahābhāratāt](#) |

[niḥsvādhyāya-vaṣaṭ-kāre svadhā-svāhā-vivarjite](#) |

tataḥ prāviraṣau vipraḥ kvacil loke bhaviṣyati || iti viṣṇu-purāṇāt |

hiraṇya-varṇaṁ brahma-yonim iti śruteś ca |

pūrṇo'vatārīti nāvatāra-gaṇanāyāṁ gaṇitaḥ | yadā śrī-kṛṣṇo'vatarati tadaivāyam avataraṭīti
niyamāt | sa evāyam iti na pṛthag upādānam |

nanu, yadi śrī-nandanandano'yaṁ tasya tu śrī-vṛndāvana-līlāyāḥ paraṁ saukhyaṁ nāstīti tad eva
māthura-vipralambhādikam udbhāvya gāḍhāveśenādhunāpi samṛddhimat-sambhogena
mādana-bhāvenātmakāntayā tayā kāntimatyā śrī-vṛndāvane nija-rūpa-vikārair
lalitādi-sakhī-vargais tām eva līlāṁ karotīti kiṁ kartum atrāgatas tadātrāha—**sva-bhakti-śriyaṁ
samarpayitum** sva-bhakti-sampadas tāvat trividhāḥ rūpa-svarṇādi-mudrātmikā
indranīlādi-maṇy-ādi-rūpāś cintāmaṇi-rūpāś ca | sādhana-bhāva-prema-bhedeneti
carama-kakṣā-prāptā yā eva svayam ātmārāmeṇa vinā tad-dānābhāvāt |

tathā ca,

durlabhālokayor yūnoḥ pāratantryād viyuktayoḥ |
upabhogātireko yaḥ kīrtyate sa samṛddhimān || [UN 15.206]

iti nitānta-pāratantrya-gamaṇaṁ ca aikyaṁ vinā na sambhavaṭīti tasyā api anapekṣyatvāt
nitāntātmārāmatvaṁ ca aikyaṁ vinā neti -- **sarva-bhāvodgamollāsī mādano'yaṁ parāt paraḥ** [UN
14.219], **yoga eva bhaved eṣa vicitraḥ ko'pi mādanaḥ** [UN 14.225] iti nitānta-yogo'pi naikyam
vineti | atraivātmani tayā samṛddhimat-sambhogena mādanena ca ramate ata eva
pātrāpātra-vicāraṇaṁ na kurute mahānanda-sīmā-sthaḥ premonmatto jagad api mādayatīti | na
cedam anucitam eva yat pātrāpātra-vicārābhāva iti vācyam | viśva-jayānantaram
mahārājādhirāja-gamaṇāgamane tat parikarair ānandena sva-sva-hasta-dvayenāpi dhanāni
pārśva-dvaye vikīryaiva gamyate iti vyavahārān na glānikaram idaṁ tasyāpi tu
mahaiśvarya-prakāśakam iti asyāpi mahā-kṛpālutva-prakāśakam eva | yan nityānandena tan
mahā-dhana-prema-vitarāṇaṁ na punar haraṇam iti |

nanv aho kim ucyate bhavatā prahlādāmbarīṣa-hanumad-vibhīṣaṇa-pāṇḍavādibhyaḥ
prema-dānād asya tad-dānaṁ nādhunikam yuge yuga eva dṛśyate ity ata āha anarpita-carīm iti |
pūrvam anarpitā tatra tatra tat-tad-bhakta-kṛpayā tad anu teṣāṁ niṣṭhayā tair balenaiva nītatvāt
kiṁ tasya dātṛtvaṁ rājā balena mahā-kṛpāṇasya dhanāni netum śaknoti tadā kiṁ tasya dātṛtvaṁ
yadi śatru-mitrodāsinebhyaḥ hitāhitānusandhānaṁ vinā jagāi-mādhāi-prabhṛtivat sarvatraiva
dātum śakyate tadā dānaṁ śasyate, anyathā kiṁ teneti bhāvaḥ |

nanu pūtanā loka-bāla-ghnīty ādau tathā darśanam api ata eva āha—**unnatojjvala-rasam** iti
unnataḥ gopī-bhāvena paramotkarṣa-kakṣāṁ prāptaḥ | ujjvalo madhuro raso yasyām iti sa tu
gopanena sampuṭe sthāpito'sti—**muktim dadāti karhicit sma na bhakti-yogam** iti nyāyenāsyā
rasasya tu tatrātigopyatvam iti bhāvaḥ |

nanv aho kim ānandaḥ kim ānandaḥ tadāyaṁ katham pūrvam nāvatarat ity ata āha—**cirāt
karuṇayā** iti ayaṁ navadvīpa-nāthaḥ sadaivedam apekṣya sthitaḥ svacchā mahā-sādhakā bahavo
bhavanti kasyāpi yad itthaṁ bhāgyam jāyate tadā tad avalambyaiva jagatīdaṁ vitariṣyāmīti | tatra

kasyāpi īdṛśaṁ bhāgyaṁ na jātaṁ tadā karuṇā-prerita eva kalau
ananya-gatika-dīna-hīna-janālocanena prādurbabhūveti cira-kālānantaram iti bhāvaḥ |

nanv advaita-huṅkāraḥ kāraṇatvam asya kutaḥ ? **karuṇayā** | tathā ca—**advaita-prakaṭīkṛtaḥ** ity
ādi-pramāṇena gaṅgāyām tulasī-patraṁ dattvā pāṣaṇḍa-jana-vṛddhi-vaiṣṇava-jana-santāpeṇa
bhagavat-pratyāsattim apaśyātā huṅkāraṁ kurvatādvaitācārya-gosvāminā parama-sadā-śivena
bhuvī ānīto'yaṁ iti | tathāpi bhajanena paśyati, jñānena jñāti, tapasānubhavati premṇā vaśīkaroti
| kiṁ punar yaśodayā udūkhale baddha ity ādi sarvatraiva tat karuṇā mukhya-prayojikā gaṇyate |
yathā, kṛpayāsīt sva-bandhane ity ādi pramāṇena yathā ca bhagavataḥ sarvāgamyatvam uktvā
paścāt, **yeṣāṁ sa eva bhagavān dayayed anantaḥ** ity ādinā dayā-mātra-prāpyatvaṁ tasya
nirdhāritam | tathā ca, akāṇḍe prakāṇḍa-huṅkāreṇa pralaya-kartur mahā-rudrasyādvaitācāryasya
lokā nikṣyantīti jhaṭity utthayā karuṇayaiva bhagavataḥ prādurbhūtatvam iti bhāvaḥ |

nanu, bhoḥ ! śrī-kṛṣṇenāpi daṇḍakāraṇya-vāsi-muni-śruti-kanyā-gāyatrī-prabhṛtibhyo vraje
gopa-gopa-kanyā-rūpiṇībhyo gokula-candrenāpi ujjala-rasa-pradānaṁ kṛtam iti
śrūyate—**kṛṣṇād anyāḥ ko vā latāsv api premado bhavati** ity ādi premāṇenāyogyebhyo'pi tasya
prema-dāṭṛtvaṁ ca | satyaṁ bhoḥ sa eva vraja-rāja-kumāro'yaṁ tenāne bheda-vivakṣāyām kiṁ
prayojanaṁ kintu antaḥpure mahārājā kalpa-taru-rūpeṇa sarvasvam api dadātīty ukte'pi na
dāṭṛtvaṁ yadi dīna-hīna-patitādibhyo'deyam api dīyate mahā-dāṭṛtvaṁ tadaiva **api ca**
kṛpaṇa-pakṣe hy uttamaḥ-śloka-śabdaḥ [BhP 10.47.15] iti smaraṇāt |

nanu, īdṛśa-prema-ratnānāṁ sthāpanāgārāni bhuvī kati prakāśitāni yebhyo nītvānyadāpi
sukṛtinaḥ prema-dhanino bhavanti ? satyam | aṣṭādaśa-sahasra-saṅkhyaka-ślokaḥ
śrīmad-bhāgavatīyāḥ santi, yac-chravaṇa-mātreṇāpi premā jāyate **yasyām vai śrūyamāṇāyām**
[BhP 1.7.7] ity ādi vacanāt | svayam eva tad-rūpatayā tayā dadātīti na citram |

nanu, ko vādhyakṣaḥ ko vā koṣa-dvāra-rakṣako dvāri kapātādikaṁ kiṁ nāsti ? asti yo'dhyakṣaḥ
śrī-nityānandaḥ sa tu hasta-dvayena dadāti tasmād api vicāra-rahitaḥ prema-kādambinīmattatvāt |
yas tu dvāra-rakṣakaḥ śrī-sanātanaḥ sa tu pūrva-sthitam api kavāṭa-kīlakādikaṁ
vaiṣṇava-toṣaṇy-ādi rūpeṇonmucyāhvayati—

āgaccha bhrātar etasmin premāmbudhi-nimajjane |
yat saukhyam anubhūyeha tuccha-brahma-padādikam ||

iti jñātvaiva prabhunāpi tasmai tasmai tat tad-adhikāro dattaḥ | nāpremado'pi premada ity
etad-dharmasya projjhita-kaitavatvāt | ata eva tri-kapaṭī varjitaḥ | yathā dhana-kapaṭī bala-kapaṭī
prema-kapaṭī ceti | yas tu śruta-śrī-bhāgavata-dharmāḥ guru-kṛṣṇa-vaiṣṇava-sevane
śrī-bhāgavata-prītyai tad-vyaya-parāṇmukhaḥ pratyuta-tad-viparīta-vyavahāra-vartmani
sahasrādhikādi-vyaya-nirato'dhika-tal-lābhāya pūrvatra śatādi-dāne'pi bhītaḥ sa ādyaḥ | yas tu
satyām api śaktau kṛṣṇa-vaiṣṇava-karmaṇi jaḍaḥ śrī-caitanya-sa''ikīrtana-tāṇḍavādy-alasaḥ sa
dvitīyaḥ | yas tu premṇi ajāte'pi utkaṇṭhā-rahitaḥ ahaṁ bhakta iti sābhimānaḥ sa tṛtīyaḥ | eteṣāṁ
kāpaṭya-tyāgena muhur muhur mahat-kṛpā-sāpekṣyaṁ prema |

nanu, ayaṁ nandanandanas tadā sarva-śruti-purāṇa-prasiddha-śyāma-rūpam evāśya syād ata
āha—**puraṭa-dyuti-kadamba-sandīpitaḥ** | puraṭāj jāmbunadādi-suvarṇāt suvarṇā yā dyutis
tat-samūhena kānti-puñjena sandīpitaḥ ācchādita-cikkaṇa-marakata-maṇi-kāntika iti bhāvaḥ | ata

eva hariḥ traijagan-mohanaḥ anarpita-carīṁ cirāt | kṛṣṇa-rūpeṇa punaḥ
kṛṣṇa-mohinī-rūpa-saṁvalitatvāt | tato'sya darśane cintane eva premodayaḥ na punar
dānādānāpekṣā | harati sarvaṁ premṇā iti bhāvaḥ |

nanu, asya līlāṁ bhāvayāmi kṛpayā brūhīty ata āha—**sphuratu vaḥ** | bho tvam adyāpi
pradhāna-girir eva, yataḥ śrī-gaurāṅga-candra-līlāpi te na gocarā | ataḥ saty api jñāne tava
hṛdayaṁ śaila-kandaram eva, tatra kṛpayā prabhur me dīna-dayā-mayaḥ sphuratu sarvadā tadā
tal-līlāpi prema-mayī sarvadā sphuriṣyati pratyakṣīkariṣyaty eva kiṁ kathanena | kathane'pi te
bila-tulya-karṇe kiṁ jñātuṁ śaknuta iti bhāvaḥ |

nanu, mahāparādhī ahaṁ hā śrī-kṛṣṇa-caitanya-līlāyām api na me ratir jātā kathaṁ sa mām
anugrahīṣyati ity ata āha—**śrī-śacī-nandanah** | jagan-mātā śacī tasyā bālakeṣu sneho vartata eva
[kuputro jāyate kvacid api kumātā na bhavati](#) iti nyāyena mātṛ-bhaktō gaurāṅgas tvām
anugrahīṣyaty eveti bhāvaḥ |

yad vā, evaṁ mahānubhāva-mata-prasiddhir vartate saṁnyāsānantaram advaita-grhe
śacī-gaurāṅga-saṁvādaḥ | yathā śacī āha—re viśvambhara ! viśva-rūpa-śokādi-jñātam |
madīya-janmāntarīya-pāpa-puñjaḥ sthita eva kālena phaliṭaḥ | yadi bhavat-pitṛvan man-mṛtir
adyāpi sahasā sambhavati tad aihika-śoka-santāpa-loka-dhik-kāra-lajjādibhyo muktā syām
amutra yad bhavatu | yadijīvanam naśyeta tadā mayā kiṁ viśādi pātavyaṁ kiṁ
suradhunī-nīra-madhyam adhyāsānīyam anyathā viśvambhara-jananīti sarvaiḥ ślāghyā sthitāham
atīva tiraskṛtā syām | na ko'pi mayā saṁvadiṣyati na vā man-nāma grahīṣyati aho asyāḥ
nāma-grahaṇena kara-gateṣṭam api naṅkṣyati atīva durbhāginīm enām asmāt purān niḥsāraya iti
paraspara-pravada-śīlo navadvīpa-loko bhaviṣyati | kim ataḥ kāryaṁ mameti brūhi viśvambharaḥ
| tataḥ śrī-gaurāṅgenoktam –

mātar mā vada mā vadedṛśam aho kaṣṭātikaṣṭaṁ vacas
tathyaṁ te nigadāmi yāmi bhavanāt tiṣṭhāmi yady anyataḥ |
tvam mātām mama sarva-deśa-vasatau devādi-janmasv api
tvat-putro'ham ahaṁ sadā trijagatām arcyas tvam arcyā mama || iti |

sarva-sādhana-hīno'pi mahā-pāpa-sahasra-kṛt
śacī-sūta iti proktaḥ sa-gaṇaṁ mām vaśaṁ nayet ||
sa jñānī sarva-śāstra-jñāḥ sa premī mati-priyo'dhikaḥ |
śacī-nandana ity eva yena harṣeṇa gīyate ||
mām krīṇāti jano dhanyaḥ parikrīṇāti mad-gaṇam |
śacī-nandana ity evaṁ yo'bhidhatte kathaṁcana ||
tasya vidyā tasya vittaṁ sa tīrtha-saḍṛśo bhavet |
śacī-nandana ity evaṁ yena harṣeṇa gīyate ||
śacīm vā mām śacī-putraṁ navadvīpaṁ śacī-sthalaṁ |
yo vadet so'vadac chāstraṁ veda-vedānta-saṅgrahaṁ ||
janma janmani tat-prīto jāto'ham yo vadet kvacit |
śrī-śacīti śrī-śacīti śrī-śacīti sa me guruḥ ||

ity ataḥ śrī-śacī-nāma-grahaṇa mahāparādhino’pi śrī-gaurāṅgo’tipriyo bhavatīty uktam
śrī-śacī-nandana iti | tathā ca śrī-śacīnandana ity evaṁ kīrtaya tenaiva kīrtenāparādha-yukto’pi
tasmān mukto bhaviṣyasīti |

iti śrī-śrīpāda-jīva-gosvāmi-viracitā
anarpita-carīm iti ślokasya vyākhyā

--o)0(o--